

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 6.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.6.21>

УДК 336.77: 330.59

V. M. Kharabara,

*к. е. н, доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8555-6440>*

R. I. Greshko,

*к. е. н, доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3054-356X>*

V. I. Kharabara,

*к. військ. н, доцент, професор кафедри керівництва військами (силами) в мирний час, Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7912-6578>*

СПОЖИВЧИЙ КРЕДИТ У ДОХОДАХ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

V. Kharabara,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Finance and Credit, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

R. Greshko,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Finance and Credit, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

V. Kharabara,

*PhD in Military Science, Professor of the Department of Command and Control of
Troops (Forces) in Peacetime,
National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi*

CONSUMER CREDIT AS A SHARE OF HOUSEHOLD INCOME IN UKRAINE

Статтю присвячено дослідженню теоретичних та практичних аспектів споживчого кредитування в Україні. У статті розкрито питання сутності споживчого кредитування населення та його роль у доходах домогосподарств України. Розглянуто сучасний стан законодавчого регулювання споживчого кредиту в Україні та обґрунтовано необхідність його удосконалення. Як актуальний підхід до удосконалення регулювання споживчого кредиту запропоновано розвиток стандартів кредитування фізичних осіб. Досліджено сучасний стан та проблеми функціонування ринку споживчого кредитування в Україні, проаналізовано обсяги наданих кредитів. Визначено соціальну роль споживчого кредиту та економічний зміст кредитування домогосподарств. Розглянуто останні дослідження провідних українських фінансистів та економістів. Визначено фактори впливу на розвиток споживчого кредитування. Одним із засобів розширення обсягів операцій з надання кредитів домогосподарств при одночасному зниженні кредитного ризику є розробка та впровадження кредитних продуктів. Проведено аналіз реального сектору споживчого кредитування. Проаналізовано структуру наданих банківських кредитів населенню за строками надання та цільовим призначенням. Дана оцінка ролі та рівню впливу споживчого кредиту на фінансові ресурси домашніх господарств. Визначено фактори, що впливають на обсяги та динаміку споживчих кредитів населенню. Зокрема, проаналізована роль банківського сектору у кредитуванні домогосподарств, вказано на чинники, які впливають на обсяги та динаміку споживчих та інвестиційних кредитів населенню. Розглянуто проблеми зростання обсягів кредитування та заборгованостей по кредитах, а також впливу сплати за користування кредитами на рівень життя українських домогосподарств. Найбільші суми кредитів домогосподарств отримано на споживчі потреби. В структурі наданих банками споживчих кредитів довгострокові кредити поступилися короткостроковим. Автори розкрили питання особливості формування споживчої та кредитної поведінки населення. В підсумку, обґрунтовано висновок про недостатню

роль кредитування у підвищенні суспільного добробуту в Україні. Запропоновано аспекти вирішення проблемних ситуацій щодо розвитку даного виду кредитування. Висунуті ключові напрямки мінімізації ризиків надання споживчого кредитування.

The article is devoted to the study of theoretical and practical aspects of consumer lending in Ukraine. The article reveals the essence of consumer lending to the population and its role in the income of Ukrainian households. The current state of legislative regulation of consumer credit in Ukraine is considered and the need for its improvement is substantiated. As an actual approach to improving the regulation of consumer credit, the development of standards for lending to individuals is proposed. The current state and problems of functioning of the consumer credit market in Ukraine are investigated, the volume of loans granted is analyzed. The social role of consumer credit and the economic content of lending to households are determined. The latest research of leading Ukrainian financiers and economists is considered. The factors influencing the development of consumer lending are determined. One of the means of expanding the volume of operations on granting loans to households while reducing credit risk is the development and implementation of credit products. The real sector of consumer lending is analyzed. The structure of bank loans to households by maturity and purpose is analyzed. The role and level of influence of consumer credit on the financial resources of households is assessed. The factors influencing the volume and dynamics of consumer loans to households are identified. In particular, the role of the banking sector in lending to households is analyzed, the factors that affect the volume and dynamics of consumer and investment loans to the population are indicated. The problems of growth in lending and loan arrears, as well as the impact of loan fees on the standard of living of Ukrainian households are considered. The largest amounts of household loans were obtained for consumer needs. In the structure of consumer loans granted by banks, long-term loans gave way to short-term loans. The authors have analyzed the peculiarities of

the formation of consumer and credit behavior of the population. As a result, the conclusion about the insufficient role of lending in improving social welfare in Ukraine is substantiated. Aspects of solving problematic situations in the development of this type of lending are proposed. The key directions of minimizing the risks of consumer lending are put forward.

Ключові слова: домогосподарство, споживчий кредит, доходи домогосподарств, кредитування населення, рівень добробуту.

Keywords: household, consumer credit, household income, lending to households, level of well-being.

Постановка проблеми. Дослідити сутність споживчого кредитування населення та його роль у доходах домогосподарств України. Визначити фактори, що впливають на обсяги та динаміку споживчих кредитів населенню. Розглянути проблеми зростання обсягів кредитування та заборгованостей по кредитах, а також впливу сплати за користування кредитами на рівень життя українських домогосподарств. Розкрити питання особливостей формування споживчої та кредитної поведінки населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній науковій літературі споживче кредитування доволі широко представлено у працях вітчизняних науковців, серед яких: О. Барановський, Л. Гаєвська, А. Герасимович, В. Гончаренко, О. Євтух, Т. Кізима, В. Лагутін, А. Мороз, М. Савлук, В. Сусіденко, О. Устенко та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз практики споживчого кредитування домогосподарств в Україні та визначення його ролі у забезпеченні суспільного добробуту, а також факторів, що впливають на обсяги та динаміку споживчих кредитів населенню, особливостей формування споживчої та кредитної поведінки населення. Усе це зумовило актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба домашнього господарства у споживчому кредитуванні визначається декількома причинами: по-перше, відносною обмеженістю поточного доходу у задоволенні соціально-економічних потреб у поточному періоді; по-друге, закономірностями розвитку особистісних потреб населення на етапі розвитку суспільства. Таким чином, функції кредитування виявляються у взаємозв'язку з потребами, споживанням та розподілом наявного доходу для поточного та майбутнього споживання. Сучасною закономірністю розвитку індивідуальних потреб населення є кількісне зростання потреб, споживання та попиту на матеріальні блага. Поряд з кількісним зростанням відбувається і якісна зміна в їхній структурі. Ця закономірність проявляється у конкретних соціально-економічних та інституційних умовах, набуваючи певних форм і змісту споживчої поведінки, що й визначає ставлення індивіда до позики, тобто до споживчого кредиту. В міру економічного розвитку країни збільшується попит на позикові кошти. Підвищення певною мірою добробуту та зростання доходів населення, а також суттєва зміна обсягу та структури пропозиції споживчих товарів та послуг на ринку, змінили характер та структуру споживання, поступово змінюється й система цінностей домогосподарств.

«На сьогодні в науковій літературі та законодавстві не існує єдиного підходу до визначення поняття «споживчий кредит». Тракткування споживчого кредиту наводиться в Законах України «Про споживче кредитування» та «Про захист прав споживачів»:

- «споживчий кредит (кредит) грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [1];

- «споживчий кредит – кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції» [2].

Негативна складова сучасного споживчого кредитування – це заборгованість по споживчих кредитах, що зростає набагато швидше, ніж доходи домогосподарств. Погашення боргу за кредит займає значний час і зменшує наявний грошовий дохід домогосподарства. Більш того, кредитний борг включає кошти, які отримують кредитні та інші установи у вигляді процентної ставки та додаткових витрат, що включають комісії, обслуговування кредиту, штрафи, страховки, що складають повну вартість кредиту. Позичальникам доводиться віддавати все більшу частину доходу на сплату відсотків крім основного боргу за придбане благо, і все менше залишається у них грошей на купівлю товарів та послуг. Висока повна вартість кредитів означає, що наявні доходи значної кількості українських домогосподарств нижчі, ніж про це говорять офіційні цифри, а рівень бідності та нерівності - вищий.

Плата за користування придбаним у кредит благом відноситься до споживчих витрат, водночас виплати кредитній установі відсотків за кредит та за його обслуговування не можуть бути спрямовані на придбання товарів та послуг, що необхідні домогосподарству для підтримки його життєдіяльності. Отже, ці гроші (повна вартість кредиту) повинні відніматися від наявних доходів домогосподарств, за розмірами яких офіційна статистика розраховує показники бідності та нерівності. З урахуванням того, що споживче кредитування набуло масового характеру, це може вплинути на картину розподілу доходів та змінити індекси нерівності та бідності.

Кредитні запозичення сьогодні помітно посилюють і дохідну нерівність у суспільстві. Придбання будь-яких споживчих товарів у кредит та обмеження внаслідок цього життєвоважливих потреб не просто посилює рівень нерівності у суспільстві але також стає фактором зростання соціальної напруженості, гальмує формування середнього класу. Таким чином, процеси, що протікають у сфері кредитування домогосподарств за слабо контрольованої чи відсутньої перевірки доходів домогосподарств та

постійного зростання відсоткових ставок за кредитами, стають факторами зростання бідності та нерівності у суспільстві, що спотворюють соціально-економічну сутність кредитування населення.

Пропонуємо розглянути обсяг споживчих кредитів, які були надані домогосподарствам з метою визначення їхньої ролі та місця в структурі доходів домогосподарств.

Таблиця 1. Споживчі кредити, що надані домогосподарствам України у 2017-2021 рр.

№	Кредити	Роки				
		2017	2018	2019	2020	2021
1	Споживчі кредити, млн. грн.	122 066	151 625	173 702	170 719	214 134
2	Всього надано кредитів домогосподарствам	174 182	201 102	212 515	206 471	254 385
3	Частка споживчих кредитів, %	70,08	75,3	81,7	82,7	84,2
4	Темп приросту споживчих кредитів, %	-	+24,2	+14,5	-1,7	+25,4

Джерело: побудовано авторами за даними [6]

Як бачимо, що «з 2017 р. зростає обсяг наданих споживчих кредитів (у 2017 р. – 24,2% або 29559 млн. грн., а у 2021 р.- 25,4% або 43415 млн. грн.). Незначне зменшення спостерігалось лише у 2020 р., що становило -1,7% або 2983 млн. грн., порівняно з попереднім роком, що було пов'язано з пандемією COVID-19, яка загалом вплинула на кредитну активність населення. Але, в загальному частка споживчих кредитів у загальному обсязі банківських кредитів домогосподарств зростає. Тобто, споживчі кредити для домогосподарств є найбільш популярними серед інших видів кредитів і з кожним роком їх частка зростає в середньому приблизно на 3,2%. Найбільшим попитом серед домогосподарств користуються кредити, що надані в національній валюті (гривні), в 2021 р. їхній обсяг склав 205 658 млн. грн. Із кожним роком зменшується попит домогосподарств на кредити в іноземній валюті. Так, в 2017 р. обсяг кредитування в доларах становив 26 965 млн. грн., то у 2021 році - лише 7 914 млн. грн., тобто відбулося зменшення приблизно на 70%» [3].

Сьогодні економіка України адаптується до функціонування в умовах війни. Не припиняють роботу і працюють на підвищених потужностях сектори забезпечення армії та підтримки суспільства на всій території, що знаходиться не в умовах бойових дій. У 2022 р. негативні споживчі настрої стримували попит населення на споживчі кредити. Водночас уперше від початку 2022 р. українські банки повідомили про відновлення попиту населення на іпотечні кредити, зокрема через вигідніші процентні ставки. В той же час, українські банки продовжують посилювати вимоги при кредитуванні населення. Вагомими причинами стали погіршення очікувань економічної активності та платоспроможності населення, вища вартість ресурсів та балансові обмеження, гірші курсові очікування.

«Фінансові аналітики сходяться на думці, що протягом 2023 року доходи населення "просідатимуть", а офіційний рівень безробіття сягне 26%. Разом з очікуваним посиленням інфляції це може спричинити збільшення кількості позичальників, які не зможуть повернути кредити чи будуть відчувати фінансові ускладнення. Обсяг проблемної заборгованості у будь-якому випадку зростатиме. За найбільш песимістичним сценарієм показник NPL може сягнути відмітки у 50%. Втім, багато у чому зростання NPL обумовлене наявністю портфеля старих кредитів, наданих населенню ще в інвалюті. Зазначимо, що на 1 грудня 2022 року портфель валютних кредитів населенню складав 24,9 млрд. грн. в еквіваленті. При цьому 97% з них (24,19 млрд. грн.) визнані непрацюючими. Портфель гривневих кредитів складав понад 214 млрд. грн., з яких на проблемні кредити припадало 24%» [4].

Протягом 2023 року банки намагатимуться активно відновлювати кредитування фізичних осіб. Ймовірно, що банки "розморозять" окремі напрямки кредитування, будуть поступового пом'якшувати вимоги до позичальників, збільшувати карткові ліміти та максимальні суми споживчих позик. До цього щонайменше банки спонукатиме підвищення НБУ норм резервування. У першу чергу варто очікувати зменшення кредитної ставки за програмами, що реалізуються банками за участю держави.

У сфері кредитування фізичних осіб це в першу чергу програми доступної іпотеки "єОселя" (пільгова іпотекою зі ставкою 3%). Щоправда, наразі ці кредити доступні тільки військовослужбовцям за контрактом, силовикам та членам їхніх сімей, медикам, педагогам і науковцям, які працюють у державному та комунальному секторах.

«У переліку банків-лідерів, що найбільше кредитують населення сьогодні два державні банки - АТ Ощадбанк і АТ КБ Приватбанк, що мали портфелі кредитів фізичним особам 69,8 млрд. грн., та 17,8 млрд. грн. відповідно. Для порівняння, станом на початок грудня державний Укргазбанк видав населенню кредитів на 6,59 млрд. грн, а Укрексімбанк – лише на 1,8 млрд. грн., що не дозволило їм потрапити до першої десятки банків за цим показником» [3].

Для прикладу, розглянемо структуру кредитного портфеля фізичних осіб ПАТ КБ ПриватБанк за 2019 - 2021 роки.

Таблиця 2. Структура кредитного портфеля фізичних осіб ПАТ КБ «ПриватБанк» за 2019 - 2021 роки

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік		Відхилення (+;-), млн. грн.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	2020/2019	2021/2020
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	227924	100	237181	100	291 936	100	9257	54755
Кредити фізичним особам, з них:	31181	13,7	43661	18,4	62762	21,5	12480	19101
- кредити фізичним особам - кредитні картки	19749	8,7	30354	12,8	45 314	15,5	10605	14960
- кредити фізичним особам - іпотечні кредити	9045	4,0	9130	3,8	12 923	4,4	85	3793
кредити фізичним особам - споживчі кредити	1069	0,5	3144	1,3	4 193	1,4	2075	1049
кредити фізичним особам - на придбання автомобіля	264	0,1	264	0,1	332	0,1	0	68
кредити фізичним особам - інші кредити	1054	0,5	769	0,3	672	0,2	-285	-97

Джерело: побудовано авторами за даними [5]

«Серед кредитів, наданих фізичним особам, найбільшу частку займають кредити фізичним особам - кредитні картки (2019 р. - 8,7%, 2020 р. - 12,8%, 2021 р. - 15,5%) та іпотечні кредити фізичним особам (2019 р. - 4%, 2020 р. - 3,8%, 2021 - 4,4% від загального обсягу)» [5].

Для позичальників важливим критерієм вибору кредитора стає вже не відсоткова ставка кредитування, а сума щомісячного платежу. Тож високі ставки навряд чи відлякуватимуть людей від споживчого кредитування у випадку, якщо банки втримають місячний платіж за кредитом на доступному для широкого загалу рівні.

Зазначимо, що загальна економічна ситуація в нашій країні залишається важкою, а недовіра до банківських та небанківських установ залишається на високому рівні. Також вважаємо, що основними негативними моментами споживчого кредитування є фінансово-економічна нестабільність держави, нестабільність курсу валют, інфляційні процеси, девальвація національної грошової одиниці, зниження реальних доходів населення.

«Споживчі ціни у листопаді 2022 р. зросли на 0,7% порівняно з жовтнем. В річному вимірі інфляція дещо знизилась - з 26,6% до 26,5%. Для порівняння, у листопаді 2021 р. була зафіксована інфляція у 0,8%. За 9 місяців війни (у березні-листопаді) інфляція становила 22,2%. Випереджаючими темпами зростали такі товари: продукти харчування подорожчали на 27% (в річному вимірі +35%); автомобільне паливо та мастила – на 48% (в річному вимірі +59%). Серед продуктів харчування за час війни найбільше подорожчали яйця (+85%), фрукти (+62%), риба (+41%), цукор (+35%). Через адміністративний мораторій на підвищення вартості комунальних платежів майже не зростали в ціні послуги на утримання житла – лише +5% за час війни. Як наслідок, низька платоспроможність, що в сукупності не дає можливості вчасного повернення отриманих раніше кредитів або їх повернення взагалі» [6].

Висновки. Отже, необхідно зазначити, що наразі ситуація на ринку споживчого кредитування є досить нестабільною. Так, даний напрям кредитування є дуже перспективним і вигідним як для кредиторів, так і для позичальників, також він становить значну частку на ринку кредитування в розвинених країнах. В той же час, через складну макроекономічну ситуацію та фінансову нестабільність в країні, попри намагання банків збільшити обсяги споживчого кредитування та відновлення попиту населення на іпотечні кредити, його розвиток знизився, що пояснюється в першу чергу падінням рівня доходів населення через військово-політичну ситуацію в країні, ріст безробіття та зубожіння населення.

Література

1. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 15 травня 2023 р.)
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 15 травня 2023 р.)
3. Показники банківської системи. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 15 травня 2023 р.)
4. Український центр економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова. офіційний сайт. URL :[http:// www.uceps.org](http://www.uceps.org) (дата звернення 15 травня 2023 р.)
5. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua> (дата звернення 17 травня 2023 р.)
6. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 17 травня 2023 р.)
7. Споживче кредитування: позичальникам - права, банкірам - обов'язки. URL: <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення 19 травня 2023 р.)

8. Кізима Т., Кізима А. Домогосподарства на фінансовому ринку України: поведінково-мотиваційний аспект. *Світ фінансів*. 2016. № 3 (48). Сс. 89-101.
9. Вовчак О. Д., Антонюк О. І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. № 2. 2016. Сс.148-158.
10. Славкова А. А., Гордейчук Т. О. Вплив споживчого кредиту на фінансові ресурси домогосподарств. *Економіка: теорія та практика*. 2017. № 1. Сс. 67-73.
11. Партин Г. О. Стан споживчого кредитування в Україні та перспективи його розвитку з врахуванням умов сучасної фінансово-економічної та політичної ситуації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.6. Сс. 257-262
12. Лойко Д. М. Динаміка змін у структурі споживання домогосподарств України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія: "Економічні науки". 2018. №7. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15318372843712.pdf> (дата звернення 20 травня 2023 р.)
13. Тимоць М. В. Фінансові ресурси домогосподарств як джерело фінансування національної економіки. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. Вип. I-II (77-78). Сс. 59-68. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2020/v1_2/5.pdf (дата звернення 23 травня 2023 р.)
14. Як виглядає структура споживчих витрат у домогосподарствах України та окремих країн світу. *Економічний дискусійний клуб*. URL: <http://edclub.com.ua/analityka> (дата звернення 19 травня 2023 р.)
15. Гнеушева В. Домогосподарство як суб'єкт фінансових відносин. *Наука та прогрес транспорту*. 2010. № 34. Сс.266-269. URL: <http://stp.diiit.edu.ua> (дата звернення 23 травня 2023 р.)

16. Процик О. О. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні та шляхи його удосконалення. Наука й економіка. 2016. № 2 (42). Сс. 26-29.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine “On consumer credit”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 15 May 2023 r.)
2. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine “On the protection of consumer rights”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 15 May 2023 r.)
3. National Bank of Ukraine (2023), “ Indicators of the banking system ”, available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 15 May 2023 r.)
4. Razumkov Centre (2023), available at: <https://razumkov.org.ua/> (Accessed 15 May 2023 r.)
5. JSC CB Privatbank (2023), “”, available at: <https://privatbank.ua> (Accessed 17 May 2023 r.)
6. State Statistics Service of Ukraine (2023), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 17 May 2023 r.)
7. epravda (2017), “ Consumer crediting: borrowers have rights, bankers have responsibilities ”, available at: <https://www.epravda.com.ua> (Accessed 19 May 2023 r.)
8. Kizyma, T. and Kizyma, A. (2016), “ Households in the financial market of Ukraine: behavioral-motivational aspect ”, Svit finansiv, vol. 3 (48), pp. 89-101.
9. Vovchak, O. D. and Antoniuk, O. I. (2016), “ Prospects of consumer lending development in Ukraine in modern conditions ”, Yevropejs'ki perspektyvy, vol. 2, pp.148-158.

10. Slavkova, A. A. and Hordejchuk, T. O. (2017), “ Influence of consumer credit on financial resources of households ”, *Ekonomika: teoriia ta praktyka*, vol. 1, pp. 67-73.
11. Partyn, H. O. (2014), “ The state of consumer lending in Ukraine and prospects for its development, taking into account the conditions of the current financial, economic and political situation ”, *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 24.6, pp. 257-262
12. Lojko, D. M. (2018), “ Dynamics of changes in the structure of consumption of households in Ukraine ”, *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal "Internauka". Seriia: "Ekonomichni nauky"*, vol.7, available at: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15318372843712.pdf> (Accessed 20 May 2023 r.)
13. Tymots', M. V. (2020), “ Financial resources of the household as a source of financing of the national economy ”, *Ekonomika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom*, vol. I-II (77-78), pp. 59-68, available at: http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2020/v1_2/5.pdf (Accessed 23 May 2023 r.)
14. Economic discussion club (2018), “ What does the structure of consumer spending look like in households of Ukraine and certain countries of the world ”, available at: <http://edclub.com.ua/analytyka> (Accessed 19 May 2023 r.)
15. Hneusheva, V. (2010), “ Household as a subject of financial relations ”, *Nauka ta prohres transportu*, vol. 34, pp.266-269.
16. Protsyk, O. O. (2016), “ The current state of lending to individuals in Ukraine and ways to improve it ”, *Nauka j ekonomika*, vol. 2 (42), pp. 26-29.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2023 р.